

obnubilata, facili negotio et imprudenter judicabit intrinsece repugnare.

Regula 5^a. Nulla doctrina ex eo solum rejicienda est, quod includat mysteria aut praecepta positiva. Patet ex dictis de possibilitate revelationis.

Regula 6^a. Quoties tanta reperitur alicujus doctrinae religiosae harmonia, pulchritudo et sublimitas, ut sit evidens illius praeconem non potuisse ex solis viribus naturalibus tam mirabilia cogitare, tunc *speculative loquendo*, assumi potest ut argumentum efficax veritatis; quia tunc habetur miraculum proprie dictum ordinis intellectualis, cujus vim probativam infra vindicabimus.

Dixi: *Speculative loquendo*. Non enim audemus affirmare genus illud probationis, *in praxi*, aptum esse ad quoscumque convincendos. Etenim: 1° pauci sunt capaces satis expendendi et inter se comparandi varia alicujus religionis capita; 2° difficile determinatur sublimitatis gradus qui vires naturales intellectus humani superat; 3° habet criterium illud aliquid subjectivi, pendens a diversis diversarum personarum dispositionibus; unde quod uni placet nonnunquam displicet alteri; 4° demum, praejudicia et passiones obstant saepe ne praefata sublimitas, ut par est, apprehendatur.

Nihilominus, ubi ex variis auctoribus qui plurimum in doctrina revelata perscrutanda et explananda laboraverunt, haec harmonia, pulchritudo et sublimitas ob oculos ponuntur, non parum prodest illud argumentum, sive ad confirmandam fidem in jam credentibus, sive ad hanc gignendam in caeteris, modo sint bene dispositi; et ideo hoc infra judicavimus evolvendum.

DISSERTATIO QUARTA

DE REVELATIONIS NOTIS

(Vide Brugère: *de Relig.*, pars I, cap. IV.)

88. Quia revelationis inquisitio fit notarum applicatione, hinc, postquam egimus de obligatione et modo revelationem inquirendi, procedimus ad ejusdem notas investigandas. Disserendum habemus: 1° de notis in communi; 2° speciatim de miraculo et prophetia. Circa haec quaeruntur novem.

QUAESTIO I^a

Quae sint notarum revelationis definitio, necessitas et species?

89. *Resp.* Ad 1. Notae revelationis dicuntur media per quae ad divinae revelationis existentiam cognoscendam pervenimus. Dicuntur *notae*, quia per ea revelatio nobis innotescit; dicuntur *criteria revelationis*, quatenus ex eis vera revelatio discernitur; dicuntur *motiva credibilitatis*, quatenus, ipsorum ope, factum revelationis efficitur credibile.

90. *Resp.* Ad 2. Necessariae sunt notae revelationis, posito quod Deus aliquam religionem revelatam nobis imponat. Vult enim ut ei loquenti praestemus assensum rationabilem; at assensus sine motivo assentiendi datus non esset rationabilis.

Insuper, juxta Catholicos, assensus fidei debet esse firmus et irrefragabilis; at firmiter et irrefragabili-

liter credere nemo potest, nisi habeat motivum omnino certum de revelationis existentia.

Hinc Innocentius XI hanc damnavit propositionem :
« Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem,
« stat cum notitia solum probabili revelationis, imo
« cum formidine qua quis formidat ne non sit locutus
« Deus. »

Pius IX, in Encyclica : *Qui pluribus*, 9 nov. 1846 :
« Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio
« decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter exquirat oportet, ut certo sibi constet Deum
« esse locutum, ac Eidem, quemadmodum sapientissime
« docet Apostolus, rationabile obsequium exhibeat.

Item, Conc. Vat. (Constit. *Dei Filius* c. 3.) « Ut
« fidei nostrae obsequium rationi consentaneum
« esset, voluit Deus, cum internis Spiritus sancti
« auxiliis, externa jungi revelationis argumenta, facta,
« scilicet, divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae, cum Dei Omnipotentiam et infinitam
« Scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima, et omnium intelligentiae accommodata. »

91. Resp. Ad 3. Duplex datur notarum divisio.

1^a divisio est in positivam et negativam.

Nota negativa est dos ex cujus absentia inferre licet talem religionem non potuisse revelari, et ex cujus praesentia inferre non licet, *directe saltem*, hanc religionem fuisse, de facto, revelatam. Igitur nota negativa est de se *simplex conditio sine qua non* iudicii de veritate revelationis; at non est conditio *cum qua* necessarium sit iudicare revelationem fuisse factam.

Attamen, *indirecte*, nota negativa certam facit revelationem, ubi, videlicet, in unica tantum religione reperitur. Tunc enim, vel haec religio est vera, vel nulla existit in mundo religio revelata. Porro repugnat hominem a Deo omni religione revelata fuisse destitutum, cum revelatio, ex probatis, sit moraliter necessaria ad vitam recte in ordine naturali instituentiam.

Nota positiva ea est cujus praesentia probat, de facto, religionem in qua reperitur revelatam fuisse. At illius absentia non probat contrarium, nisi omnis alia nota positiva desit. Multiplex enim dari potest factum positive demonstrans revelationem, et nullum in individuo est necessarium, modo Deus aliunde sufficientia revelationis signa subministret.

2^a *Divisio* est in notam intrinsecam et extrinsecam. Nota *intrinseca* ea est quae ipsi doctrinae propositae inhaeret; *extrinseca* ea est quae ab ipsa doctrina distinguitur.

QUAESTIO II^a

Utrum praesentis vitae felicitas haberi debeat tanquam verae religionis nota?

(Vide Brugère : *de Vera Relig.*, p. 1, c. IV, p. 70, note 1.)

92. Resp. Nonnulli, ad praesentis vitae felicitatem nimium attendentes, contenderunt majorem populorum prosperitatem temporalem assumi posse ut verae religionis indicium. Opportunum itaque ducimus hanc quaestionem sequentibus assertionibus enucleare.

Dico 1° : *Fidelis observatio verae religionis mul-*

tum confert ad homines in hac vita beatificandos, prout est possibile.

Haec enim fidelis observatio dat individuīs pacem conscientiae, hos liberat a malis quae ex intemperantia ac inordinatis voluptatibus generari solent; societatem domesticam et civilem in perfecta constituit ordinatione, bonorum innumerabilium fonte; singulos homines ad omnium virtutum exercitium informat; maxime vero charitatem, humilitatem et justitiam proceribus ac divitibus, patientiam debitamque submissionem pauperibus et operariis inspirat; assecurat in pactis et contractibus fidelitatem, atque veritatem in verbis; varia insuper instituta pro omnis generis necessitatibus sublevandis promovet... etc... Atqui haec omnia certe multum conferunt ad homines in praesenti vita beatificandos, prout est possibile. Ergo...

93. Dico 2° : *Vera Religio non potest scientiarum physicarum, industriae, commercii evolutionem comprimere, sed hanc debet salubriter dirigere et moderari.*

1° Non potest hanc comprimere. Cum enim mundus physicus traditus sit homini veluti dominium explorandum, nihil vetat, etiam spectata religionis indole, quin homo naturam scrutetur, vires in ea delitescentes colligat, et ad proprios usus applicet, atque ita fructuosae relationes inter variarum gentium cives promoveantur et amplificentur.

2° Hanc debet salubriter dirigere et moderari.

Etenim 1° praecavenda sunt luctuosa consectaria ex nimio ad res terrenas impetu profluentia, quae sunt: coelestium oblivio, divitiarum sitis, horror

poenitentiae, luxus effrenatus, corruptio morum, operariorum servitus, et sexcenta alia, ex quibus fit progressum in materialibus esse caducum, incompletum, periculosum et exitiosum.

Etenim 2° providendum est ut omnia emolumenta temporalia ad verum et salutarem finem inserviant, nempe: ad regni Dei propagationem, et ad mores perficiendos.

94. Dico 3° : *Felicitas temporalis, nec est verae religionis finis praecipuus, nec necessarius effectus.*

Ibi, certe, non loquimur de omnimoda exemptione malorum temporalium, quae immunitas, posito peccato originali, est quid chimaericum; sed intelligitur ille status quo homo, licet communibus vitae miseriis obnoxius remaneat, attamen in viis suis necnon temporalibus negotiis generaliter prosperatur. Haec porro felicitas:

1° Non est verae religionis finis praecipuus. Finis enim humanae vitae non est materialis prosperitas et beatitudo, sed felicitas spiritualis et aeterna. Atqui finis religionis praecipuus idem est ac finis humanae vitae. Hinc, in vera religione, bonum temporale intendere non licet, nisi in quantum bono spirituali et aeterno non obstat.

2° Non est effectus necessarius. Non tenetur enim Deus singulos cultores suos, licet ferventissimos, ab hujus vitae calamitatibus, etiam extraordinariis, praestare immunes; quia potest id non esse suae Providentiae ordini consentaneum. Neque etiam tenetur gentes sibi fideliter servientes temporalibus remunerare benedictionibus, nisi speciali pacto promiserit, uti contigit pro natione Judaica.

95. Dico 4° : *Necessarium non est populos vera gaudentes religione, esse, sub omni respectu, caeteris feliciores in temporalibus.*

Etenim, inter causas prosperitatis temporalis, aliae pendent ab hominum voluntatibus, aliae a beneplacito divino tantum. Fieri autem potest ut hae causae majorem habeant efficaciam apud gentes falsae religioni addictas, et minorem apud alias.

1° Si spectentur causae felicitatis temporalis ab hominum voluntatibus pendentibus, triplex assignatur ratio cur aliquando populi qui falsam colunt religionem, magis prosperantur, et qui veram, minus.

a) Aliquando, veram habentes religionem illam male observant, et sic salubrem ejus influxum, in ordine etiam temporali, non experiuntur; imo, saepe peiores fiunt aliis, ob culpabiliorem gratiarum abusum, et sic gravius a Deo puniuntur. At falsae religionis cultores nonnunquam suorum principiorum exitiosos effectus non sentiunt; quia eis suam agendi rationem non conformant, et imo honestatem naturalem accuratius servant, sicque temporalem prosperitatem huic honestati annexam sibi lucrantur.

b) Contingit etiam sectatores verae religionis non pari studio ac caeteros legitima felicitatis adipiscendae media adhibere, quia, vel otio torpescunt, vel incaute nimis procedunt in suis gerendis negotiis. Ergo, attento naturali causarum secundarum cursu, quem Deus impedire non solet, minus prosperabuntur.

c) Insuper, qui falsae religioni adhaerent, saepius per fas et nefas divitias, honores, potestatem sibi comparare festinant et justos opprimunt. Justo autem solis mediis honestis sibi providere satagunt, vim in-

ferentibus cedunt, persecutiones et egestatem pro amore Dei libenter sustinent; nec ideo mirum si spoliati et vacui jaceant, dum alii repleantur et superbiant. Ergo, etc.

2° Si spectentur causae felicitatis temporalis a Dei beneplacito pendentibus, triplex etiam dari potest inter eosdem disparitas :

a) Variarum calamitatum quibus gentes etiam veritati addictissimae affliguntur et a quibus praeservantur caeterae, puta : incendia, sterilitas terrae, pestes, tempestates, etc.

b) Nonnunquam populis vera religione carentibus magis favent circumstantiae : v. g. major soli fertilitas, viri majori ingenio praediti, locupletiora documenta, ditiores bibliothecae, perfectiora instrumenta, etc.

c) Demum, divina Providentia suos servos, etiam fidelissimos, saepe durius in hoc mundo tractat, ad eorum sanctitatem promovendam; dum caeteros remissius habet, imo donis suis temporalibus ditat, sive ad eorum virtutes naturales remunerandas, sive e contra justo ac terribili judicio, quo sinit eos indurari et obcaecari.

QUAESTIO III^a

Quaenam assignari debeant revelationis notae ?

96. Resp. Inter revelationis notas, aliae religionis falsitatem, aliae veritatem demonstrant.

I. *Notae falsitatis sunt :*

1^a Si desit omnis nota positiva certa. Repugnat enim Deum religionem revelare sub obligatione suscipiendam, non dando simul signum certum quo constat revelatio.

2^a Si doctrina rectae rationis principiis certo contradicat.

3^a Si persona praeconis contendens sibi revelationem fuisse factam, appareat evidenter indigna, sive improbitate morum, sive animo ad hallucinationes proclivi. Equidem, tunc falsitas religionis a tali praecone propositae non est absolute certa, quia absolute et metaphysice non videtur impossibile Deum illius ministerio uti; sed est valde probabilis, et gravem contra factum revelationis generat praesumptionem, quae signis evidentissimis deberet compensari.

II. *Notae veritatis sunt* :

1° Si aliqua religio, sola inter omnes alias, habeat notas negativas, seu careat indiciis falsitatis. Nisi enim esset vera, concludendum foret nullam existere in mundo religionem revelatam, quod non est probabile, uti jam observatum est.

2° Si aliqua religio, et quidem sola, omnibus legitimis naturae nostrae aspirationibus ita perfecte accommodetur, ut clarum sit hanc omnibus aliis doctrinis philosophicis et religiosis toto coelo antecellere, nec alium potuisse habere auctorem, praeter ipsum humanae naturae Conditorum Deum.

Haec nota positiva intrinseca considerari potest, vel *a priori*, seu in conceptu propositae religionis, vel *a posteriori*, seu in suis effectibus, quibus apparet hanc, non solum dare responsiones ad postulata mentis et desideria cordis apprime et plene consonas, sed et voluntati addere vires ad ea exsequenda quae secus complere haud posset, et id non semel tantum, sed quotidie ac perseveranter. Quomodo enim humanum

ingenium posset religioni, quam a Deo non accepisset, talem infundere virtutem?

3° Tertia nota veritatis est, si alicujus religionis praeco asserens hanc sibi fuisse revelatam, se talem dictis et factis exhibeat, quod nullo modo liceat hunc veluti mente captum, aut execrandum impostorem traducere. Qui enim falso se jactitat a Deo missum ad novam instituendam religionem, aut agit ex bona fide, et convincitur de insania; aut ex mala fide, et est nefandus et execrandus seductor. At moraliter impossibile est ut unum ex his duobus non appareat unquam. Unde hujus praeconis testimonium ejusdem est ponderis pro revelationis facto, ac auctoritas testimonii esse solet pro veritate miraculorum quibus adstruitur revelatio. Illud autem argumentum eo majorem generat certitudinem, quo praeconis persona majori sapientia et sanctitate praeferretur.

4° Demum, si in favorem religionis afferantur alia facta certa, certo divina, et cum veritate revelationis indivulse connexa; et sunt miracula et prophetiae, de quibus modo dicendum venit.

QUAESTIO IV^a

Quid et quotuplex sit miraculum?

(Vide Mazella : *de Relig.*, n. 171... Brugère : *de Relig.*, pars I, cap. I.)

97. Resp. Miraculum dicitur vel *simpliciter*, vel *quoad nos*. Sic D. Thomas (I p. 9, 110, a. 4) : « Miracula simpliciter dicuntur, cum aliqua fiunt praeter ordinem totius naturae creatae. Sed quia non omnis

« virtus naturae creatae est nota nobis, ideo, cum ali-
« quid fit praeter ordinem naturae creatae nobis no-
« tae, per virtutem creatam nobis ignotam, est mira-
« culum quoad nos. Sic igitur cum daemones aliquid
« faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur, non
« simpliciter, sed quoad nos. » Haec sancti Doctoris
observatio applicatur etiam operibus quae, Deo man-
dante, fierent per Angelos bonos, praeter ordinem na-
turae nobis notae, et essent etiam miracula quoad
nos, et afferri utique possent tanquam notae revela-
tionis. Tradenda est igitur definitio tum miraculi
simpliciter, tum miraculi *quoad nos*. Postea indica-
buntur praecipuae miraculorum species et nonnullae
eorundem falsae definitiones memorabuntur.

98. I. Definitio miraculi quoad se considerati.

Miraculum *quoad se* consideratum definiri potest :
*Opus quod fit divinitus praeter ordinem totius
naturae creatae.*

Explicatur : Miraculi nomen venit a *mirando*.
Est igitur miraculum opus de se aptum ad excitandam
mirationem. Porro, ut excitetur admiratio, duo requi-
runtur : 1° causa operis sit occulta ; at causa occulta
simpliciter ea est quae omnes latet creaturas, seu, est
Deus qui in omnibus rebus secretissime operatur ;
2° effectus sit contrarius rei dispositioni, secundum
naturam, ita ut, spectata naturali dispositione, expec-
tandus sit effectus contrarius. Hinc, creatio et justi-
ficatio, licet a solo Deo fiant tanquam a causa per se
occulta, miracula non sunt, quia nihil est in rerum
natura quod his effectibus repugnet ; per hos enim
effectus non ordini naturali derogatur ; sed ordo na-

turalis constituitur creatione, et, justificatione, novus
ei ordo adjicitur.

Ut autem clarius pateat quo sensu miraculum totius
naturae ordinem transcendat, triplex cum D. Thoma
ordo distinguendus est : ordo particularis, ordo uni-
versalis, ordo universalissimus.

Ordo particularis est modus quo ens creatum se ha-
bet relative ad seipsum, id est, prout relinquitur na-
turali suae dispositioni, a qua tamen naturaliter amo-
veri potest per actionem alterius agentis creati. Sic,
v. g., lapis sibi relictus tendit deorsum, sed movente
alio agente, sursum fertur.

Ordo universalis est modus quo se habent ad invicem
res omnes creatae, quatenus unaquaeque aliarum in-
fluxum accipere, aut super eas proprium exercere
potest.

Ordo universalissimus est modus quo res omnes
creatae se habent ad Creatorem, quatenus ejus Pro-
videntiae subjacent.

Jam vero miraculum non est solummodo praeter
ordinem particularem ; secus, projiciens lapidem sur-
sum, miraculum patraretur ; nec potest miraculum
esse praeter ordinem universalissimum, quasi aliquid
posset divinam praeordinationem effugere.

Est ergo miraculum praeter ordinem universalem
totius creaturae, et, hac ratione, a solo Deo tanquam
a causa principali efficitur, siquidem solus Deus or-
dinem universalem transcendit.

Dupliciter autem contingit miraculum esse praeter
ordinem universalem totius naturae, nempe : vel, quia
est opus *de se* vires universae naturae superans, eo
quod nulla sit in rerum natura vis huic effectui pro-

ducendo idonea, v. g., resurrectio mortui; vel, quia adsunt quidem in rerum natura vires quae huic sufficerent, sed tamen praedictus effectus non fuit productus juxta modum quem exigit natura, v. g., sanatio morbi solo voluntatis nutu.

Modus ille, juxta quem natura operari solet, dicitur aut *lex naturae*, aut *ordo naturae*, aut *cursus naturae*. Hae locutiones indiscriminatim sumuntur; sed tamen *lex naturae* directe significat vires ipsas naturae, quatenus quibusdam normis temperatas, ita ut eosdem effectus in eisdem circumstantiis producant; *ordo naturae* directe significat hunc ipsum modum constantem et uniformem operandi, quo lex se manifestat; *cursus* demum *naturae* directe significat complexionem ipsam phaenomenorum sibi debito ordine succedentium et per leges determinabilium.

99. II. Definitio miraculi quoad nos spectati.

Miraculum *quoad nos* spectatum definitur sic: *Factum aliquo modo sensibile, in se naturale, et, praeter legem cursumque naturae, ab aliquo agente supra-humano manifeste productum.*

Dicitur 1° *factum*: nam factum contingens quale est revelatio, si in se non percipiatur, ope alterius facti probari debet.

Dicitur 2° *aliquo modo sensibile*, id est sensibile vel in se, uti resurrectio; vel in signo illud patefaciente, uti cognitio prophetica exterius prolata; secus enim non foret revelationis nota pro iis quibus revelatio proponitur. Hinc, transsubstantiatio eucharistica non est miraculum, quamvis sit supra omnes naturae leges, quia nec est in se sensibilis, nec per species

et verba consecrationis ita patefit, ut haec signa, absque praevia fide, sufficerent ad hanc manifestandam.

Dicitur 3° *in se naturale*. Factum enim in se seu substantialiter supernaturale consistit in communicatione Entis divini creaturae facta et superante exigentiam viresque cujuslibet entis creati et creabilis. Haec autem non vocatur miraculum; quia non tam derogat ordini naturali, quam constituit alium ordinem, scilicet, supernaturalem; et insuper non est sensibilis *in se*, nec manifestatur nisi per miraculum, cui soli convenit nostra definitio.

Dicitur 4° *praeter legem cursumque naturae productum*. Adest quippe in singulis entibus creatis activitas quaedam necessaria, quae eosdem constanter effectus profert in iisdem circumstantiis. Miraculum autem non adnumeratur inter effectus sic ex sola activitate caeca et fatali creaturarum procedentes, sed oritur ex alia activitate libera, quae variabiliter operatur, et potest in iisdem circumstantiis diversos effectus gignere.

Dicitur 5° *ab agente supra-humano*, ut excludantur ea quae ex activitate libera proficiscuntur, sed humanatantum et absque interventu superioris agentis. Sic, v. g., artificialis confectio aquae, per operationem alicujus chimistae, dici posset supernaturalis relative ad agentia physica, quae naturaliter non concurrissent absque hominis arte; at, in ordine ad hominem, est mere naturalis; quia homini naturaliter inest facultas agentia physica ad proprios usus inflectendi, et ab eis nonnullos obtinendi effectus, quos sponte sua non producerent.

Dicitur 6° *manifeste productum*; secus enim non

esset revelationis nota, imo, nec attentionem hominum admirationemque provocaret. Sic non repugnat certas tempestates in aere ex operatione diabolica suscitari, nec miracula vocantur. Idem dic de quibusdam inspirationibus quas a sanctis Angelis identidem accipimus.

Ut praefata definitio melius intelligatur, sit in exemplum alicujus morbi sanatio. Contingere potest quadruplici modo: 1° absque ullo remedio ab hominibus adhibito, sed sola corporis immutatione, quasi spontanea, et est sub omni respectu naturalis; 2° per remedia ab hominibus inventa et confecta, et tunc est artificialis, sed tamen mediis in se naturalibus obtenta; 3° per occultum Dei aut alicujus angeli influxum, quo vel hominibus aptum remedium suggestum est, vel humores corporis fuerunt sensim in statu debito restituti; et tunc sanatio est supernaturalis, sed non vere miraculosa; 4° per instantaneum influxum quo aeger gravissime decumbens subito convaluit, dum via naturali nunquam sic convaluisset, et haec sanatio est vere miraculosa, ob manifestum agentis supra-humani interventum.

100. III. Praecipuae miraculorum species.

Variae assignantur miraculorum species, prout ratio habetur aut legis cui fit derogatio, aut derogationis ipsius, aut virtutis per quam fieri potest.

I. *Ratione habita legis cui derogatur.*

Miraculum est aut physicum, aut intellectuale, aut morale.

a) Miraculum *physicum*, fit praeter legem cursumque naturae physicae, seu derogat legibus quibus reguntur corpora: v. g. retrocessio solis.

b) Miraculum *intellectuale* est cognitio quaedam praeter legem cursumque naturae intellectualis habita. Intellectus enim humanus suas habet leges, vi quarum non potest quasdam acquirere cognitiones, sine alicujus intelligentiae supra-humanae adjutorio; v. g. cognoscere futura libera, aut apprehendere ea quae lingua ipsi ignota dicuntur.

c) Miraculum *morale* est agendi ratio, praeter leges quibus humanae voluntates reguntur procedens, ex speciali ac manifesto alicujus agentis supra-humani influxu: v. g. quando multi ad aliquam religionem amplectendam, ex suppliciorum conspectu ac desiderio determinantur.

II. *Ratione habita derogationis ipsius,*

Miraculum dicitur tale, vel ex parte objecti, vel ex parte subjecti, vel ex parte modi.

a) Ex parte *objecti*, miraculum est opus quod, secundum se, vires naturae superat; v. g. corporis glorificatio, praenuntiare futura libera cum minutissimis circumstantiis.

b) Ex parte *subjecti*, miraculum est opus ad quod producendum natura, secundum se, habet sufficientes vires, sed non in tali subjecto; v. g. resurrectio mortui, aut illuminatio caeci nati. Potest siquidem natura dare vitam corporalem, sed non mortuo; et praestare visum, sed non caeco a natiuitate.

c) Ex parte *modi*, miraculum est opus quod natura efficere potest, et in se et in tali subjecto, sed non eo modo quo fit, v. g. instantanea corporis in locis distantibus translatio, aut sanatio morbi per solam manuum impositionem.

III. *Ratione habita virtutis per quam fieri potest derogatio.*

Miraculum aliud est proprie et stricte dictum seu primi ordinis, aliud minus proprie dictum seu secundi ordinis.

a) Miraculum *primi ordinis* illud est quod manifeste fit praeter ordinem naturae creatae universalem; v. g. : mortui resurrectio aut praedictio certa futuri liberi.

b) Miraculum *secundi ordinis* illud est quod non fit, *saltem manifeste*, praeter ordinem naturae creatae universalem, v. g. : si daemon per tabulas cum hominibus loquatur.

Dixi *saltem manifeste*; quia miraculum aliquando fieri potest praeter ordinem universalem, ac proinde a solo Deo tanquam causa principali, et tamen dicitur secundi ordinis, quia non apparet certo hoc modo factum, eo quod *de se* non superet virtutem agentis creati supra-humani : v. g. si lapis in aere suspensus maneat per legis gravitatis momentaneam interruptionem. Sane haec momentanea interruptio est praeter ordinem universalem, et a solo Deo pendet; nihilominus, haec eadem lapidis in aere suspensio, locum habere potest sine legis gravitatis interruptione, per resistantiam alicujus agentis creati supra-humani, et ideo tunc derogatio facta ordini universali non est manifesta, et miraculum dicitur secundi ordinis.

101. IV. Falsae miraculi definitiones.

(Vide Jungmann : *de Relig.*, 1^a pars, cap. II, art. 3.)

Mitiores illi Rationalistae qui docent, in religionis naturalis cognitione, homines speciali divinae Provi-

dentiae adjutorio dirigi, admittunt Deum ad hunc finem nonnunquam uti miraculo; sed addunt miraculum non esse opus praeter legem cursumque naturae productum, bene vero effectum quemdam mirabilem, quo ad assentiendum alicui religioni movemur. Ita Wegscheider (*Instit. dogm.*, § 48), qui ideo definit miracula : « Eventa mirabilia quae, Deo moderante, ita « comparata erant, ut spectatores ad certam divinae « Providentiae efficientiam agnoscendam excitarent, « eosque ad fidem novae religionis doctori habendam « moverent. »

Ab hac sententia non satis recedere videntur plures religionis christianae apologistae :

1° Clarkius (*Traité de la religion*, ch. XIX) asseruit omnia in orbe physico fieri, vel immediate a Deo, vel per creaturas intelligentes; ex quo concludit miraculum esse opus hoc sensu tantum legibus naturalibus derogans, quod Deus, in certo casu, agit alio modo ac agere consuevit in eisdem circumstantiis.

2° Carolus Bonnet (*Recherches philosophiques sur les preuves du Christianisme*, ch. V) opinatus est duas fuisse a Deo constitutas causarum series, ex quarum altera originem habent consueti, et ex altera insueti effectus; qui ultimi effectus, quia insueti, miracula dicuntur, et fiunt notae revelationis, eo quod contingant in talibus adjunctis, ut Deus censeatur intervenire tanquam alicujus religionis testis.

3° Abbas d'Hauteville (*la religion chrétienne prouvée par les faits*) contendit, ex eisdem causis naturalibus, modo consuetos, modo insuetos effectus procedere; quia illae causae subjacent, et quibusdam legibus naturaliter cognoscibilibus, et quibusdam